

ДОМОГОСПОДАРСТВА В СИСТЕМІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

HOUSEHOLDS IN THE SYSTEM OF LAND USE AND PROTECTION

Кришеник Н.І.

кандидат економічних наук,
в.о. доцента кафедри землеустрою,
Львівський національний аграрний університет

Досліджено поняття «домогосподарство» та «господарства населення» в системі використання та охорони земель. Наведено кілька змістовно-понятійних трактувань терміна «домогосподарство», які приведені в економічній літературі. Запропоновано розглядати домогосподарства в контексті системи землекористування для забезпечення збалансованого землекористування, якого можливо досягти через здійснення землеустрою шляхом визначення видів і типів землекористування, напрямів діяльності, які є найкращими, виходячи із наявних територіальних обмежень.

Ключові слова: домогосподарства, особисті селянські господарства, землекористування, землеустрій.

Исследовано понятие «домохозяйство» и «хозяйства населения» в системе использования и охраны земель. Приведены несколько содержательно-понятийных трактовок термина «домохозяйство», представленных в экономической литературе. Предложено рассматривать домохозяйства в контексте системы землепользования для обеспечения сбалансированного землепользования через осуществление землеустройства путем определения видов и типов землепользования, направленной деятельности, которые являются лучшими, исходя из имеющихся территориальных ограничений.

Ключевые слова: домохозяйства, личные крестьянские хозяйства, землепользования, землеустройство.

The article studies the notion of “household” and “population’s farm” in the system of land use and protection and proposes some content and notional interpretations of the term “household”, found in economic literature. It is proposed to consider households in the context of the system of land employment for support of a balanced land use, which can be arranged by means of land management, determination of kinds and types of land use, and activities, being the best under the existing territorial restrictions.

Keywords: households, private peasants’ farms, land use, land management.

Постановка проблеми. У процесі земельної реформи створено базові умови для земельного обороту на основі приватної власності громадян та домогосподарств, яким відводиться важлива роль у системі землекористування.

Згідно зі статистичними дослідженнями, в Україні в 2016 р. нараховувалося понад 15 033 тис. домогосподарств, у користуванні і володінні яких знаходилося близько 38% сільськогосподарських угідь країни, а вклад у сільськогосподарське виробництво за результатами 2015 року становив понад 44% [9].

Перед домогосподарствами нині все частіше постають проблеми, пов'язані з використанням ними земельних угідь сільськогосподарського призначення, викликані, насамперед, недостатнім рівнем фінансування охорони та поліпшення земельних ділянок. З цієї причини актуальним залишається вивчення поняття «домогосподарство», а також дослідження його місця, ролі та впливу у системі землекористування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У сучасних вітчизняних наукових публікаціях дослідженню проблем використання земельних ресурсів домогосподарств приділяється мало уваги, що значною мірою зумовлюється недоліками статистичної звітності, яка не пов'язує доходи та витрати домогосподарств із обсягами їх землекористування. Серед наукових напрацювань, у яких вивчається зазначена проблематика, варто виокремити праці О.М. Шпичака, І.В. Свиноуса, А.Ю. Жулавського, М.В. Щурика. Водночас, віддаючи належне досягненням перерахованих учених, слід відзначити, що вони розглядали лише окремі аспекти землекористування домогосподарств. Зважаючи на викладене, зазначена проблематика і нині не є повністю опрацьованою та потребує комплексного вивчення, що й спричинило проведення цього дослідження.

Метою статті є дослідження поняття «домогосподарство» та визначення його місця в системі землекористування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Земельна реформа у вітчизняному аграрному секторі спричинила революційні перетворення у системі землеволодінь та землекористувань. Власниками й користувачами земель стали окремі громадяни, господарства населення, в користування й розпорядження яких було передано 27,5 млн га (близько 46% території України). На початок 2015 року у приватній власності перебуває 31 млн га (74,7%) сільськогосподарських угідь країни, 6,8 млн громадян є власниками земельних часток (паїв) [9].

Відповідно до Методики розрахунку індексу обсягу сільськогосподарського виробництва, затвердженої наказом Держкомстату від 16.02.2009 р. № 53 [5], господарства населення – домогосподарства, що здійснюють сільськогосподарську діяльність як із метою самозабезпечення продуктами харчування, так і з метою виробництва товарної сільськогосподарської продукції, а також фізичні

особи-підприємці, які проводять свою діяльність у галузі сільського господарства. Варто зазначити, що з терміном «домогосподарства» часто ототожнюються і поняття «сільські домогосподарства» та «особисті селянські господарства».

В економічній літературі термін «домогосподарство» має декілька змістовно-понятійних трактувань (табл.), але дослідженню цього поняття в системі землекористування приділено недостатньо уваги.

Аналізуючи наведені поняття «домогосподарства», можна узагальнити, що домогосподарства – це сукупність фізичних одиниць-резидентів, що мають спільні економічні інтереси, функції, побут і джерела фінансування.

Державна служба статистики України визначає поняття «сільських домогосподарств» як такі, що мають у своєму володінні або користуванні землю і місце проживання яких зареєстровано на території сільських населених пунктів [9].

Таблиця

Трактування сутності поняття «домогосподарство»

Джерело	Трактування сутності поняття «домогосподарство»
Закон України «Про всеукраїнський перепис населення» (від 19.10.2000 р. в редакції від 02.12.2012) ст. 1 [7]	Сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти. Ці особи можуть перебувати у родинних стосунках або стосунках свояцтва, не перебувати у будь-яких із цих стосунків або бути і в тих, і в інших стосунках. Домогосподарство може складатися з однієї особи.
Демографічний енциклопедичний словник [1]	Сукупність учасників розподілу, котрі є членами соціально-економічного осередку, який об'єднує людей відносинами, що виникають під час організації їх сумісного побуту (веденні мигального домашнього господарства, спільному проживанні тощо).
Економічна енциклопедія (за редакцією С.В. Мочерного) [2]	Господарство, яке ведуть одна або кілька осіб, що мають спільне житло, з метою відтворення робочої сили та розвитку особистості.
Економічний енциклопедичний словник (за редакцією С.В. Мочерного) [4]	Господарство, яке ведуть одна або кілька осіб, що мають спільне житло, з метою розширеного відтворення передусім людини економічної на основі кінцевого споживання продуктів сфери матеріального та нематеріального виробництва.
Економічна теорія: політична економія (за редакцією С.І. Юрія) [3]	Економічна одиниця, що складається з однієї або більше осіб, яка володіє ресурсами, постачає ними економіку та використовує отримані за це доходи для купівлі товарів і надання послуг, які задовольняють матеріальні потреби його членів.
Політична економія (за редакцією В.Г. Федоренка), [11]	Економічний суб'єкт, який складається з одного або більшої кількості індивідів, що спільно здійснюють господарську діяльність і мають спільний бюджет.
	Сукупність усіх приватних господарств, діяльність яких спрямована на задоволення власних потреб.
А.М. Олейник [6]	Група людей, об'єднаних спільним завданням відтворення людського капіталу, місцем проживання, бюджетом і сімейно-родинними зв'язками. В основі ведення домашнього господарства знаходяться відносини власності, які передбачають, що права контролю за спільною економічною діяльністю належать одному з його членів – главі сім'ї, при цьому основна роль у домогосподарстві відводиться рутині та передбачуваності дій.
Є. Шутяк [13]	Структурна одиниця, що функціонує на стадії споживання у відтворювальному процесі. Домогосподарства є повноправними учасниками фінансових відносин: отримують доходи, сплачують податки, інвестують, кредитують тощо.

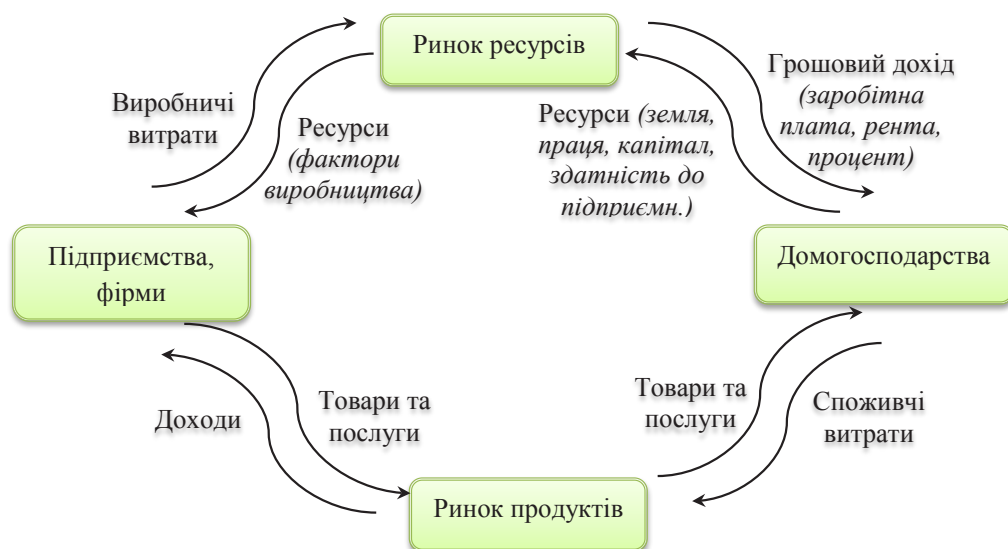

Рис. Місце домогосподарств у кругообігу ресурсів в економіці

Закон України «Про особисте селянське господарство» визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади його ведення. Нормативно-правовий акт окреслює, що для ведення особистого селянського господарства використовують земельні ділянки, передані фізичним особам у власність або оренду.

Виходячи з офіційного тлумачення вищенаведених понять, доходимо висновку, що найбільш узагальненим із них є «домогосподарства», а господарства населення, сільські домогосподарства та особисті селянські господарства за своєю сутністю є їх різновидом.

На нашу думку, в умовах сьогодення домогосподарства згідно з моделлю кругообігу ресурсів в економіці (рис.) слід розглядати в контексті системи землекористування як вагомий інструмент розвитку держави, адже вони не лише отримують і витрачають доходи, а й є власниками і поставачальниками всіх ресурсів: землі, праці, капіталу, здатності до підприємництва. Так, земельні ділянки мають у своєму користуванні 56% домогосподарств, у містах – 35%, на селі – майже всі домогосподарства. Худобу, птицю і бджіл утримують 32% домогосподарств, у містах – 9%, на селі – 77% домогосподарств [9].

Поряд з економічними функціями в системі землекористування домогосподарства займа-

ють вагоме місце. Модель національної системи землекористування містить об'єкти – землеводіння та землекористування; процес – форми і методи використання та охорони земель; управління (регулювання) землекористуванням [10]. Об'єктами землеводіння та землекористування є земельні ділянки, що перебувають у власності, користуванні чи оренді з відповідним правовим режимом, тобто землекористування домогосподарств.

На домогосподарства покладено основне завдання – забезпечення збалансованого землекористування, що можливо досягти через здійснення землеустрою шляхом визначення видів і типів землекористування, напрямів діяльності, які є найкращими, виходячи із наявних територіальних обмежень.

Висновки. У процесі проведених досліджень встановлено, що господарства населення та особисті селянські господарства за своєю сутністю є різновидом домогосподарств. Для забезпечення збалансованого використання та охорони земель необхідно розглядати домогосподарства в контексті системи землекористування, складовою частиною якої є землекористування домогосподарств, що перебувають у власності, користуванні чи оренді з відповідним правовим режимом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Демографический энциклопедический словарь / гл. ред. Д.И. Валентей. – М.: Сов. энцикл., 1985. – 789 с.
2. Економічна енциклопедія: у 3 т. / редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Академія, 2000. – Т. 1. – 780 с.
3. Економічна теорія: політична економія: підручник / [С.І. Юрій, І.В. Буян, Р.М. Березюк та ін.]; за заг. ред. С.І. Юрія. – К.: Кондор, 2009. – 420 с.
4. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / за ред. С.В. Мочерного. – Л.: Світ, 2005. – Т. 1. – 820 с.
5. Методика розрахунку індексу обсягу сільськогосподарського виробництва, затвердженої наказом Держкомстату від 16.02.2009 р. № 53 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/metod_polog/metod_doc/2009/53/metod.htm

6. Олейник А.Н. Институциональная экономика. Учебно-методическое пособие. Тема 12. Домашнее хозяйство и другие организационные структуры / А.Н. Олейник // *Вопр. економіки*. – 1999. – № 12. – 220 с.
7. Про Всеукраїнський перепис населення: Закон України від 19 жовтня 2000 р. № 2058–III // *Відомості Верховної Ради України*. – 2000. – № 51–52. – 556 с.
8. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 № 742–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/742-15>
9. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2016 році: Статистичний збірник / Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
10. Третяк А.М. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування: монографія / А.М. Третяк. – Херсон: Гринь Д.С., 2012. – 440 с.
11. Федоренко В.Г. Політична економія: підручник / В.Г. Федоренко, М. Діденко, М.М. Руженський, О.Ф. Іткін; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. В.Г. Федоренка. – К.: Алерта, 2008. – 357 с.
12. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку / Т.О. Кізіма; [вст. слово С.І. Юрія]. – К.: Знання, 2010. – 431 с.
13. Шутяк Е.Н. Об организации финансовых отношений / Е.Н. Шутяк // *Финансы*. – 2003. – № 12. – С. 69–73.